

ועל שאלת בנו המופלג, בענין שנותן חמשים לא"י לחודש לבתו, והבן, צדיק בן צדיק, טוען שונא מתנות יחיה – ואם כי טענתו טענה, אמנם כנראה שבסבלונות שרגילים ליתן לבני משפחה אין מקפידים בכך, וגם אם יש בו סרך מצוה של קירוב דעת על ידי זה להשפיע לטובה על הבת, יש גם כן להקל עפ"י יסוד דברי הדרישה חו"מ סי' רמט שם ותל"מ' (מתוך שו"ת שבט הלוי ח"ו רכט).

'כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו' – ע' בהרחבה במצוטט ביוסף דעת ראש השנה יז.

'שאלו תלמידיו את רבי זירא במה הארכת ימים, אמר להם... ולא הרהרתי במבואות המטונפות' – שלא הרהרתי בענינים המלכלכים דעת האדם (מי השלוח לקוטי הש"ס).

(ע"ב) 'היכי נספדיה הי צנא דמלי סיפרי דחסר' –

'בדבר מזה שהערת, הנה ידוע ענין חשיבות גמרא שאיתא בסוף פרק אלו מציאות שאין לך מצוה (שם איתא: מדה) גדולה מזו, שהוא בירור טעמי ההלכות ובירור טעמי המחלוקת. ובמקומות הרבה קרא ללימוד הגמרא שימוש תלמידי חכמים, בברכות דף מ"ז ע"ב על הא דאחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ, פרש"י הוא הגמרא התלויה בסברא שהיו נותנים לדברי משנה טעם והיו מתאספים יחד ועוסקים בכך והיא דוגמת הגמרא שסידרו האמוראים.

וכן הוא בטוה דף כ"ב. ועיין במגילה דף כ"ח ע"ב ועוד הרבה מקומות.

וכבר אמרתי כמה פעמים (ע' אגרות משה או"ח ח"ד לט) שאף בזמנינו שכבר נכתב כל הש"ס וגם פסקי הגאונים ברי"ף ורמב"ם ורא"ש וטור וש"ע עם כל המפרשים שעליהו, איכא גם לנו תורה שבעל פה שלא נכתב עדיין, ואי אפשר לידע התורה על בוריה בלא שימוש תלמידי חכמים. שלכן נקרא גמרא שימוש תלמידי חכמים, משום שצריך להבין דברים הכתובים איך לקולטם במוחו, שלזה צריך רב שיסביר ההלכה לפי סוגיית הגמרא בפה ממש, וגם חברים שיתחדדו בזה שישמעו איך מבינים כל אחד לאחר שנקלט במוחו הדברים ששמעו, וגם מה שהבינו בעצמם לפי ערך ההבנה שלמדו מרבים גם בענינים אחרים שלמדו גם כל הענין בעצמם.

וזהו עיקר הגדול בלימוד התורה, שזה שייך להתחדש כל ימיו, אף בימי זקנה ושיבה ולהתגדל בכל יום יותר מכפי שהיה אתמול שנעשה לעצמו תרוייהו רב ותלמיד. ולבחינת לימוד זה אם עלה יפה אצלו, הוא שיתייגע כל אחד להתעמק יותר ויותר לפי הדרך שכבר קלטה מוחו משמיעת השיעורים אף שהיו בענינים אחרים. ולמצוא דברים הצריכים ביאור, וגם קושיות באיזה סוגיא, ולתרגם ולהסבירם לחבריו בעל פה ולפעמים גם לכותבם, שמזה יבחנו שנתגדלו ויראו להתגדל עוד יותר ויותר עד למדרגת גברא רבא' (אגרות משה יו"ד ח"ד לב).

דף כט

'בא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שגלו שכינה עמהן...' – 'שהשכינה, מה שהשי"ת שוכן בתוך תומאותם רצונו לומר תמון בלב כל איש ישראל אף בעת היותו בתכלית המרחק מן השי"ת, דבר זה הוא אף בגלות...' (מתוך שיחת מלאכי השרת עמ' 64).

‘אמר אביי: בני כנישתא דהוצל ובני כנישתא דשף ויטיב בנהרדעא’ – זו לשון הערוך (שף א): בגלות יכניה וסיעתו, כד אתו לנהרדעא, בנו כנישתא ויסדוה באבנים ועפר דאייתאו בהדייהו מבית המקדש, והו קריין ליה כי רצו עבדיך את אבניה וגו’ וקריוה ‘שף יטיב’, כלומר שנסע מקדש וישב שם והות שכינה עמהון, כדאמרינן: בבבל היכא שריא שכינה? רב אמר בכנישתא דהוצל ושמואל אמר בכנישתא דשף יטיב, שף יטיב בנהרדעא וכנישתא דהוצל קרובה לבית המדרש של עזרא הסופר למטה מנהרדעא.

ו”ל רמב”ן (ספ”ד דכתובות): ‘... ונהדעא מעיקר בבל היא כדאמרינן... ואמרינן בבבל היכא – בני דינא דשייף יטיב בנהרדעא, והוא עיקר בבל, ועיקר תורה מימי גלות בנהרדעא שם שגלו יכניה והתחיל המסגר...’.

‘הואי גריסנא בבית כנישתא’. על הויקה שבין תפילה לתורה והשפעתם ההדדית, ע’ במובא בברכות ח.

‘עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל שיקבעו בארץ ישראל’. ראה בספר מכתב מאלהו ח”ד עמ’ 130; קהלת משה (לרמא”ב מקאזניץ) בסופו, הובא ב”לקוט אוהב ישראל” מגילה.

‘שמע מינה האי מאן דיהיר בעל מום הוא’ – בא ללמדנו שתפלתו פסולה, כי תפלה במקום הקרבה ועבודה, ובעל מום פסול לעבודה (בניהו).

‘אין עושין אותו קפנדריא...’

מבואר בבאור הלכה (קנא, ה ד”ה לעשותו) שאף על פי שאין לעשות בית הכנסת קפנדריא, אם קורא או שוהה שם מעט – מותר, וכדין שאמרו לעיל שהצריך לקרוא לחברו שבבית הכנסת, יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה ואחר כך יקראנו, כדי שלא יהא נראה כאילו נכנס לצרכו.

ואולם לענין האיסור להכנס לבית הכנסת מפני החמה או מפני הגשמים, כתב המשנה-ברורה (שם סק”ד ובשעה”צ ב) שאין מועיל אם קורא מעט כשנכנס [ושונה הדבר מדין כניסה לקרוא לאדם וכדומה – כי שם אין לו עצה אחרת ומוכרח להכנס כדי לקרוא לו]. וצריך לבאר מה החילוק בין שתי ההלכות הללו, עשיית קפנדריא המותרת אם שוהה מעט, וכניסה מפני החמה והגשמים שאסורה.

ויש לומר הואיל וקורא או שוהה קודם שמקצר דרכו, אף על פי שעיקר כוונתו לקצר, אך כיון שכבר שהה מותר עתה לקצר, וכדין נכנס שלא על מנת לקצר שמוותר לקצר. מה שאין כן כשיורדים גשמים ונכנס מפני הגשמים הרי שכבר עובר בעצם הכניסה, ואינו מתקן במה שגם יקרא אחר כך פסוקים.

עוד יש מקום לחלק בסברא בין נכנס מפני הגשמים שהוא משתמש בגוף הבנין להנאתו, וכיון שעיקר כוונתו בשביל זה, אסור. ובין עשיית קפנדריא שאינו נהנה מגוף הבית אלא מהשטח, ואף אם לא היה שם בית הכנסת בנוי, הלכך איסורו אינו משום השתמשות בדבר מצוה או קדושה [ואף על פי שגם מקום בית הכנסת נתקדש ולא רק המבנה, אך הליכה בעלמא על המקום ל”ה כל כך כשימוש. ועוד, הלא המקום היה שם עוד בטרם נתקדש ודומה לענין זה לשביל שקדם לביהכ”נ, וע’], אלא רק משום שנראה כבזיון, ולכן כל ששוהה מעט וקורא, שוב אינו נראה כמבזה.

ויש להעיר שבשו”ת אבני ישפה (סו”י כג) השוה בין הנידונים וכתב על פי דברי המשנ”ב הנ”ל, לאסור עשיית קפנדריא גם אם שוהה שם מעט. ולכאורה זה שלא כדברי הבאור-הלכה.

אכן ישנם פוסקים המחמירים בדבר ונוקטים שלא לעשות קפנדריא אפילו אם אומר פסוקים (ע’ אור שמח תפלה יא, י. וכן כתב הגרשו”א שראוי להחמיר – ע’ הליכות שלמה תפילה יט, ב).

'בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש; אין מרעין בהן בהמה... ואין מלקטין בהן עשבים. ואם ליקט – שורפן במקומן'. נראה מלשון הברייתא וכן מדברי הפוסקים, שטעם איסור לקיטת העשבים אינו משום איסור הנאה אלא משום כבוד המתים, שהיה זה נחשב כקלות וזלזול במה שעושה בבית הקברות מעשה שדה [אכן בזמננו שאנשים מחשיבים הסרת העשבים ככבוד למקום, שמגקים ומייפים אותו בכך, אין איסור בדבר].

והטעם שאם ליקט שורפם במקומם – מדברי הר"ן מבואר שהוא משום שאסורים העשבים בהנאה. ואולם מהגהות מרדכי (תתל) משמע שאין הטעם משום איסור-הנאה אלא משום קנס או כדי שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו, וכן כתב הש"ך (יו"ד שסח סק"ג), אבל אין העשבים אסורים בהנאה, כמו שפירש החתם-סופר (יו"ד שכז) שלדבריהם אף העשבים שעל הקברות מותרים בהנאה (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג קנה, א).

בענין נטיעת אילנות סרק ושיחים בבית הקברות – ע' באגרות משה יו"ד ח"א רמו.

(ע"ב) רב אמר: צו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי... מידי שקלים כתיבי התם? אין, טעמא מאי כדר' טבי'. רש"י מפרש משום שכתוב בפרשת ראש חדש זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה ומשם למדים שמחדשים התרומה בראש חדש ניסן, והוא המקור למצות השקלים. ויש מפרשים עפ"י מה שדרשו (בספרי ובמנחות 10) מהנאמר בפרשת התמיד ת שמרו להקריב לי במועדו – שיהיו מעות מוכנות בתרומת הלשכה, ולכך מתחילים לקרוא מפרשת התמיד (עפ"י שפת אמת וחדושי הנצי"ב).

'אלא למאן דאמר צו את קרבני מאי שני...'. פשטות הגמרא משמע לכאורה שבכל שבת ראש חדש היו קוראים מאת קרבני לחמי' עד סוף פרשת ראש חדש, ולכך הקשו במה שונה שבת זו מכל שבת ראש חדש. וכן הדין נותן לכאורה, שהרי גם התמיד קרב בו ביום. ובספר טורי אבן יישב דברי הגמרא עם מנהגנו שאין עושים כן. ומכל מקום צריך עיון בטעם מנהגנו (ע' בספר עלה יונה עמ' רכד שהעיר על כך).

'ואילו האינדא קרו תלתא בעניינא דיומא וארבעה קרו בדראש חודש'. טעם הדבר, מפני שפרשת שקלים [שהיא חלק מקריאת ראש חדש לרב] עיקר, משום כך מרבים בה בקריאות יותר. [ואף על פי שיצטרכו לדלג כשקוראים בה ארבעה, והלא אין מדלגים אלא מדוחק – לא חששו לדבר, מאחר וכבר רגילים לדלג בפרשה זו כשחל ראש חדש בחול].
ואף על פי שפרשת שקלים היא העיקר, אין מקדימים אותה לפרשת השבוע, מפני שרוצים להפטיר בה, ולעולם מפטירים מהענין שקראו באחרונה (עפ"י חדושי הנצי"ב).

'זהלכתא אין משגיחין בחנוכה, וראש חדש עיקר'. ואם התחיל לקרוא [או לברך] בשל חנוכה, נחלקו הפוסקים אם יפסיק ויעבור לקרוא בשל ראש חדש או לא יפסיק' (ע' או"ח תרפד, ג; קרבן נתנאל ושפת אמת. וע' בהרחבה בענין זה ובמסעף, כמובא בנבחים פט – בדין מעלת 'תמיד' מול 'אין מעבירין על המצוות').

'חל להיות בואתה תצוה... אמרי אוקומי הוא דקא מוקמי התם, אלא אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה...'. כתב הר"ד: אין לפרש שמדובר כשחל ראש חדש אדר בשבת, כי אז לא היו אומרים 'קרו שיתא מואתה תצוה' אלא חמשה, שהרי אחד קורא בשל ראש חדש ואחד בשקלים. ועוד, בזה לא היה

אומר אביי 'אמרי אוקמי הוא דקא מוקמי התם' שהרי הכל רואים שמפסיקים בשל ראש חדש בין ואתה תצוה לקריאת כי תשא. אלא מדובר כשחל ראש חדש באמצע השבוע והקדימו קריאת שקלים לפני ראש חדש.

[עתה לפי הסדר שבידינו אי אפשר לפרשת תצוה או כי תשא לחול בשבת שקלים (ר"ן). וכנראה נפלה בדבריו ט"ס וצ"ל 'שקלים' במקום 'פורים']. ואולם הרי"ף והרמב"ם הביאו נידון זה להלכה, וקצת משמע שהיה זה שייך אצלם. ובתורי"ד תמה כיצד יתכן לקרוא תצוה בתחילת אדר, ואפילו בשנה מעוברת, הלא מתחילים לקרוא בראשית בשבת אחרונה של תשרי, ופרשת תצוה היא הפרשה העשרים לבראשית, ואי אפשר לה לבוא בר"ח אדר או קודם לכן].

*

'בענין בית הכנסת שהועמדו שם הדגלים מארצות הברית וממדינת ישראל, שבשביל זה אין רוצים אחדים להתפלל שם, אם יש בזה ממש –

הנה בדבר ביהכ"נ שנבנה כדין לקדושת ביהכ"נ וכבר התפללו בו, הוא בקדושתו אף אם נעשה שם עבירה ממש ועניני קלון, כמפורש במגן אברהם... ואם כן אף אם נימא דהעמדת הדגלים בבית הכנסת הוא דבר איסור, לא נתחללה הקדושה בכך ועדיף להתפלל שם מלעשות מנין במקום חול, כמו בכל בית הכנסת.

ובעצם לא מובן איזה איסור ממש יש בהעמדת הדגלים, הא ליכא איסור להכניס דברים שהם חולין, אף שאין בהן שום צורך לבית הכנסת, אף נבנו בלא תנאי, וכל שכן נבנו על תנאי כבתי כנסיות שלנו, ואף שאלו שעשו זה לדגל וסימן למדינת ישראל היו רשעים, מכל מקום הא לא החזיקו זה לדבר קדוש שנימא שיהיה חשש גרירה דעבודה-זרה, וידוע לכל שעשו זה לסימן בעלמא, והוי זה ככל דבר חול. וגם דגל ארצות הברית שהוא גם כן שם מוכיח שלא הכניסו זה בשביל שמחשיבין זה לדבר קדוש אלא שהוא לסימן על מנהלי בית הכנסת שמחבבין מדינה זו ומדינת ישראל והפצו להראות זה במקום רואים.

ולכן אף שודאי לא מן הראוי הוא להכניס בביהכ"נ שהוא מקום קדושה וכל שכן שאין להניחו שם בקביעות וכל שכן לא אצל ארון הקודש, אבל איסור ממש לא שייך לומר על זה אלא שהוא ענין הבל ושטות, ואם אפשר באופן של שלום לסלקם מבית הכנסת היה זה דבר טוב, אבל לעשות מחלוקת בשביל זה אסור. ואם היה כח בלא מחלוקת לעקור כל ענין הדגל כדי שלא יהיה זכרון למעשה הרשעים, היה גם כן אולי נכון לעשות, אבל ח"ו לעשות מחלוקת בזה. ולכן אלו שרוצים לעשות בשביל זה מנין במקום אחר וחושבים שעושים בזה דבר גדול – אין עושים כהוגן, ורק הוא ענין פוליטיקא מצד כח היצר והשטן אשר בעוה"ר מרקד בינן עד אשר ירחם ה' וישלח לנו הגואל-צדק ויערה עלינו רוח ממרום ללכת בדרך התורה והאמת לבלתי לנטות מימין ושמאל' (שו"ת אגרות משה לגר"מ פיינשטיין זצ"ל, מיום י"ט בתמוז תשי"ז).

דף ל

'מאי לאו אפילו בערב שבת, לא בתוך השבת דוקא'. 'תוך' משמע אמצע השבוע, שיש חול לפניו ולאחריו והוא בתוך (עפ"י ר"ן).